

LOTERIE V BABYLÓNU

Jako všichni lidé v Babylónu byl jsem prokonzulem. Jako všichni byl jsem i otrokem. Poznal jsem všemohoucnost, potupu i vězení. Pohleďte: na pravé ruce mi chybí ukazovák. Pohleďte: trhlinou v plášti je vidět na mém žaludku rudé tetování. To je Bét – druhý znak abecedy. Za nocí, kdy měsíc stojí v úplňku, mi toto písmeno dává moc nad lidmi, jejichž znakem je Gímel. Podřizuje mě však těm, kteří stojí ve znamení Alefu a v novoluní jsou povinováni poslušností lidem se znakem Gímelu. Pozdě za svítání jsem u černého kamene ve sklepení podřezával posvátné býky. Po celý rok zasvěcený měsíci jsem byl prohlášen za neviditelného: křičel jsem, a nikdo mi neodpovídal, kradl jsem chléb, a neusekli mi hlavu. Poznal jsem nejistotu, něco, co vám Řekům je zcela neznámé. V bronzové komoře, kde jsem měl před očima mlčenlivý šátek škrtiče, byla mou věrnou průvodkyní naděje. V proudu rozkoší byl mým průvodcem panický strach. Hérakleitos Pontský pln obdivu vypráví, že si Pýthagorás pamatoval dobu, kdy byl Pyrrhem a předtím Euforbem a předtím nějakým jiným smrtelníkem. Nemám zapotřebí ani smrti, ani šejdířství, abych se rozpomenul na podobné zvraty osudu.

Za skoro krutou pestrost svého života děkuji loterii, zařízení, které je v jiných zemích buď neznámé, nebo v nich působí potají a nedokonale. Nepátral jsem po historii jeho vzniku. Víím, že mágové se o tom nemohou dohodnout, a o mocných záměrech samotné loterie víím právě tolik, co ví o měsíci člověk neznalý astrologie. Pocházím ze závrtné země, v níž loterie je hlavní součástí skutečnosti. Proto taky jsem o ní až do dnešního dne přemýšlel právě tak málo jako o pohnutkách nevyzpytatelných bohů či svého srdce. Teď, daleko od Babylónu a jeho milovaných životních obyčejů, přemýšlím s jistým úžasem o loterii i rouhavých domněnkách, které si za soumraku šeptají muži se zahalenými tvářemi.

Můj otec vyprávěl, že kdysi dávno – před staletími nebo před několika roky? – byla loterie v Babylónu plebejskou hrou. Vyprávěl (nevím, zda mluvil pravdu), že holiči prodávali za měďák kostěné

nebo papírové pravouhlé trojúhelníčky s namalovanými číslicemi. Losování probíhalo za bílého dne. Jako jediné potvrzení šťastné náhody byly výhercům vypláceny mince ražené ze stříbra. Vidíte, že celý postup byl velmi jednoduchý.

Takováto „loterie“ přirozeně skončila neúspěchem. Neměla pražádnou mravní hodnotu. Neobracela se ke všem vlastnostem člověka, ale jen k jeho schopnosti mít naději. Když zájem veřejnosti opadl, obchodníci, kteří tuto prodejnou loterii založili, začali mít ztráty. Tu kdosi z nich navrhl, aby jako zlepšení bylo mezi šťastná čísla zařazeno několik čísel nešťastných. Kdo si zakoupil číslovaný trojúhelníček, měl v důsledku tohoto zlepšení dvojí vyhlídku: vyhrát určitou částku, nebo zaplatit pokutu. A ta byla někdy vysoká. Toto malé riziko (na každých třicet výher připadala jedna prohra) přirozeně zvýšilo zájem veřejnosti. Babylóňané propadli hráčské vášni. Toho, kdo si nekupoval losy, pokládali za bázlivce, za zbabělce. Jejich oprávněné pohrdání se časem zdvojnásobilo. Opovrhovali tím, kdo nehrál v loterii, ale také těmi, kdo prohráli a museli zaplatit pokutu. Společnost (tak se tehdy začalo loterii říkat) musela vzít v ochranu zájmy výherců, kteří by si nemohli vyzvednout výhry, kdyby v pokladnách chyběl skoro celý obnos, jenž tam měl být vložen za pokuty. Proti těm, kdo prohráli, byla vznesena žaloba a soudce rozhodl, že buď zaplatí pokutu a soudní výlohy, nebo půjdou na několik dní do vězení. Všichni volili vězení, aby Společnost podvedli. A tak trucovitost několika lidí zplodila všemohoucnost Společnosti, její církevní, metafyzický význam.

Vyhlášky o tazích loterie přestaly brzy udávat peněžité pokuty a uváděly jen dny vězení připadající na jednotlivá nešťastná čísla. Význam tohoto zestručnění, jehož si tehdy téměř nikdo nepovšiml, byl veliký. *Poprvé se v loterii objevily prvky, které neměly peněžní charakter.* Úspěch byl nesmírný. Společnost musela na naléhání hráčů zvýšit počet čísel přinášejících prohru.

O Babylóňanech je známo, že velice milují logiku a dokonce symetrii. Zdálo se jim proto nelogické, jestliže šťastným číslům odpovídal určitý počet kulatých mincí a nešťastným číslům určitý počet dnů vězení. Někteří mravokárci soudili, že mince nemusí být

vždy zdrojem štěstí, že jiné podoby lidského blaha jsou možná bezprostřednější.

Zatím v chudinských čtvrtích opět vzrůstalo znepokojení. Příslušníci kněžského sboru zvyšovali sázky, plně vychutnávající střídavé stavy strachu a naděje. Chudina viděla (se zcela oprávněnou či nevyhnutelnou závistí), že se nemůže podílet na tomto kolísání štěstěny, o němž všichni věděli, že vzbuzuje příjemné pocity. Spravedlivý požadavek, aby se všichni, chudí i bohatí, mohli stejnou měrou podílet na loterii, vyvolal v zámožných vrstvách hněvivé vření, na které se potom ještě po letech vzpomínalo. Někteří zatvrzelci totiž nechápali (nebo se tvářili, jako by nechápali), že se tu tvoří nový řád, že je to nevyhnutelná historická etapa ... Jakýsi otrok ukradl los rudé barvy, který mu při tahu přisoudil trest spálení jazyka. Stejný trest za krádež losu stanovil zákoník. Někteří Babyloňané tvrdili, že si otrok zaslouží rozžhavené železo, protože kradl. Druzí, velkomyslnější, se opět přikláněli k názoru, že má být vydán katu, poněvadž tak rozhodl los ... Propukly nepokoje a došlo k politováníhodnému prolévání krve. Přes odpor boháčů babylónský lid přece jen prosadil svou vůli a dosáhl v plném rozsahu svých ušlechtilých cílů. V prvé řadě dosáhl toho, že Společnost převzala veškerou veřejnou moc. (Toto soustředění bylo nezbytné vzhledem k velkému rozsahu a složitosti úkonů souvisejících s loterií.) V druhé řadě dosáhl toho, že se účast na loterii stala tajnou, bezplatnou a všeobecnou. Prodej losů byl zrušen. Každý svobodný občan, jakmile byl zasvěcen do tajných obřadů boha Bela, zúčastňoval se posvátných tahů loterie, které se konaly každou šedesátou noc v chrámových bludištích a určovaly občanům jejich osud až do příštího tahu.

Důsledky slosování byly nevypočitatelné. Šťastné číslo mohlo přinést povýšení do rady mágů, uvěznění osobního nepřítele (veřejného či důvěrného) nebo schůzku – v klidné temnotě komnaty – s ženou, která hráče vzrušila a o které ani nedoufal, že se s ní ještě setká. Nešťastné číslo mohlo znamenat zmrzačení, nejruznější hanebnost, smrt. Někdy i jediná událost – zavraždění občana C v hospodě, tajuplné zbožnění občana B – byla geniálním výsledkem třiceti nebo čtyřiceti kol loterie. Bylo sice nesnadné ovlivnit výsledek

tahu, avšak nelze zapomínat na všemohoucnost a lstivost představitelů Společnosti. Vědomí, že určité šťastné události jsou výsledkem pouhé náhody, bylo by v mnohých případech snížilo jejich hodnotu. Úředníci Společnosti, aby zabránili tomuto nežádoucímu jevu, uchýlovali se k našeptávání a magii. Pohybovali se a jednali potají a měli ku pomoci astrology a špehy, kteří vyzvídali tajné naděje i skrývané obavy každého Babylóňana. Byly tu jakési kamenné sochy lvů, byl tu posvátný záchodek zvaný Qaphqa, byly tu škvíry v zaprášeném akvaduktu, a to vše mělo podle obecného mínění *přímé spojení se Společností*. Sem lidé ve zlém i v dobrém úmyslu ukládali svá udání. Jejich různě věrohodné zprávy byly pak zařazovány podle abecedního pořádku do archívu.

Zní to neuvěřitelně, ale mezi lidmi se o těchto věcech šířily pomluvy. Společnost na ně neodpověděla přímo, počínajíc si jako obvykle velmi nenápadně. Dala raději načmárat na rozvaliny dílny na výrobu škrabošek krátké pojednání, dnes pojaté mezi svatá písma. Byl to text dogmatického rázu, jenž prohlašoval, že loterie znamená zařazení náhody do vesmírného řádu a že omyly nejen nepopírají náhodu, ale naopak ji dotvrzují. Prohlašoval rovněž, že posvátné nádoby i kamenných soch lvů se používá bez úřední záruky, i když Společnost nikterak nesnižuje jejich význam (a nevzdává se práva hledat zde potřebné informace).

Toto prohlášení veřejnost uklidnilo. Mělo však i důsledky, které jeho autor snad ani nepředvídal: Pronikavě změnilo ducha Společnosti a její činnost. Upozorňují mě, že loď se už chystá zvednout kotvy, a nemám tedy času nazbyt. Pokusím se však věc blíže vysvětlit.

Byť se to zdá sebepravděpodobnější, nikdo se až do té doby nepokusil o obecnou teorii her. My Babylóňané nemáme příliš spekulativní sklony. Podřizujeme se rozhodnutím náhody, dávající všanc život, naděje i panický strach, ale nenapadne nám zkoumat spletité zákony, ovládající náhodu, ani otáčivé koule, které náhodě dávají průchod. Přesto však prohlášení, o němž jsem se zmínil, vyvolalo četné právníckomatematické diskuse. V jedné z těchto diskusí se zrodila následující domněnka: Jestliže loterie zdůrazňuje náhodu, jestliže opakovaně vlévá chaos do vesmíru, nebylo by

vhodné, aby náhoda zasahovala do všech etap průběhu loterie, a nikoli jen do etapy jediné? Není to směšné, když náhoda přiřkne někomu smrt, aniž ovlivnila ostatní okolnosti souvisící s touto smrtí – její utajení, její zveřejnění, její odsunutí o hodinu či o celé století? Tyto zcela oprávněné pochybnosti daly podnět k závažné reformě loterie. Složitým zásadám reformy, které se v průběhu staletí staly ještě složitějšími, rozumí sice jen několik odborníků, ale pokusím se je shrnout, byť jen symbolicky.

Představme si, že první kolo loterie přiřkne člověku smrt. Aby bylo možno smrt uskutečnit, provede se další tah, který určí řekněme devět možných vykonavatelů. Z nich čtyři mohou dát podnět k třetímu tahu, jenž označí jméno kata. Další dva tahy mohou nahradit nepříznivý výsledek příznivým (kupříkladu nalezením pokladu), další tah opět zhorší původní rozsudek smrti (učiní smrt potupnou nebo ji obohatí mučením), další tahy mohou vést k tomu, že uskutečnění smrti je odsunuto ... Takové je tedy symbolické schéma průběhu loterie. Ve skutečnosti *je počet možných tahů neomezený*. Výsledek žádného kola není konečný, rozvětňuje se do dalších výsledků. Nevědomci se domnívají, že neomezený počet tahů vyžaduje nekonečný čas. Jak však dovozuje slavný příměr o Achillovi a želvě, stačí ve skutečnosti čas nekonečně dělitelný. Taková nekonečnost je v obdivuhodném souladu s úskočností čísel v osudí i s Nebeským Pravzorem Loterie, uctívaným platoniky ... Zdá se, že zkreslená ozvěna našich rituálních obyčejů zalehla až do údolí Tibery: *V životě císaře Heliogabala Aelius Lampridius* vypráví, že tento vladař psal na škeble to, co hodlal přisoudit svým hostům. Tak se stalo, že jeden dostal deset liber ve zlatě, druhý deset much, další deset plchů, deset medvědů. Je dobře si připomenout, že Heliogabalus byl vychován v Malé Asii mezi kněžími boha stejného jména.

Někdy je výsledek tahu neosobní a jeho smysl nejasný: Jeden tažený los přikáže hodit do vln Eufratu taprobanský safír, druhý pustit z vrcholu věže na svobodu ptáka, další opět ubrat (nebo přidat) každých sto let zrnko písku k nespočetným zrnkům ležícím již na mořském břehu. Důsledky takovýchto tahů bývají strašné.

Díky blahodárnému vlivu Společnosti jsou babylónské mravy zcela prostoupeny náhodností. Kupec dvanácti džbánů damašského vína se vůbec nepodiví, když v jednom z těch džbánů bude uzavřen talisman nebo had. Písař sepisující smlouvu téměř nikdy neopomine vsunout do ní nějaký chybný údaj. Já sám jsem v tomto chvatném vyprávění zkraseně vylíčil některé skvělé věci i některé ohavnosti. Možná, že jsem zpestril i některou tajuplnou jednotvárnost ... Naši dějepisci, považovaní za nejbystřejší na světě, přišli na způsob, kterak napravit vliv náhody. Říká se, že jejich metoda přináší většinou věrohodné výsledky, i když se při zveřejnění do nich přirozeně opět přimísí určitý klam. Ostatně nic není tak poznamenáno výmysly jako sama historie Společnosti ... Listina vykopaná v chrámu a napsaná starobylym písmem může být právě tak výsledkem včerejšího tahu loterie jako tahu skutečného před dávnými lety. Kdykoliv vyjde nějaká kniha, její jednotlivé exempláře se navzájem poněkud liší. Právníci skládají tajnou přísahu, že budou v listinách a spisech vynechávat, přidávat, měnit. V oblíbě je také nepřímá lež.

Společnost se s přímo božskou skromností vyhýbá vystupování na veřejnosti. Její úředníci jsou pochopitelně tajní a příkazy, které neustále (snad i nepřetržitě) vydává, se v ničem neliší od toho, co v tak hojně míře rozšiřují podvodníci. Kdo se ostatně může honosit tím, že je pouhým podvodníkem? Co když opilec, jenž náhle splní nesmyslný rozkaz, či spáč, který procitnuv znenadání ze sna uškrte vlastní ženu, spící po jeho boku, jedná jen podle tajného rozhodnutí Společnosti? Její neslyšné působení, které lze přirovnat k působení božstva, vyvolává nejrůznější domněnky. Jedna z nich zavrhnutíhodným způsobem naznačuje, že Společnost již vlastně před staletími zanikla a že posvátný zmatek ovládající náš život je čistě dědičný a tradiční. Jiná domněnka považuje Společnost za věčnou a hlásá, že přetrvá až do poslední noci, v níž poslední božstvo zničí svět. Jiná opět zastává názor, že Společnost je sice všemohoucí, ale že ovlivňuje jen drobné úkazy (křik ptáka, barevné odstíny rzi a prachu, polospánek za svítání). Jiná domněnka prohlašuje ústy zakuklených bludařů, že *Společnost nikdy neexistovala a nebude existovat*. Další, neméně hanebná domněnka tvrdí, že je zcela

lhostejné, zda dokazujeme nebo popíráme jsoucnost tohoto temného sdružení, neboť Babylón je stejně jen nekonečným sledem náhod.

ROZBOR DÍLA HERBERTA QUAINA

Herbert Quain zemřel v Roscommonu. Nepřekvapilo mě, když jsem zjistil, že Literární příloha *Timesů* vyhradila sotva půl sloupce soustrastnému nekrologu, v němž není jediný pochvalný přívlastek, který by nebyl opravován příslovcem (nebo by k němu takto nebyla vyslovována vážná připomínka). *Spectator* je nepochybně méně stručný a snad i srdečnější, ale srovnává Quainovu první knihu – *The god of the labyrinth* – s jednou knihou paní Agathy Christieové a jiné jeho knihy s knihami Gertrudy Steinové, což jsou evokace, které by nikdo nepovažoval za nevyhnutelné a které by zemřelému způsobily pramalou radost. Quain se ostatně nikdy nepokládal za génia. Nepokládal se za něho ani za peripatetických nocí, vyplněných literárním rozhovorem, kdy člověk, s kterým tiskárny měly už práce víc než dost, hraje si neustále na pana Testa nebo doktora Samuela Johnsona ... Naprosto jasně si byl vědom experimentálního rázu svých knih, obdivuhodných možná novátorstvím a jakousi lakonickou poctivostí, nikoli však silou vášnivého zápalu. *Jsem jako Cowleyovy ódy*, napsal mi 6. března 1939 z Longfordu. *Nenáležím umění, ale jen dějinám umění*. Pro něho neexistoval obor lidské činnosti, který by nebyl hoden vstoupit do dějin.

Citoval jsem výrok, který dokládá skromnost Herberta Quaina, ale v kterém samozřejmě není obsaženo celé jeho myšlení. Flaubert a Henry James nás přivykli domněnce, že umělecká díla jsou vzácná a jejich tvorba pracná. Šestnácté století tento skličující názor nesdílelo (připomeňme *Cestu na Parnas* nebo osud Shakespeareův). Nesdílel ho ani Herbert Quain. Byl toho mínění, že dobrá literatura se vyskytuje velmi často a že se jí vyrovná skoro každý pouliční rozhovor. Byl rovněž toho mínění, že estetický jev se nemůže obejít bez určitého prvku úžasu a že je těžké žasnout z paměti. S úsměvnou upřímností vyjadřoval politování nad „servilním a zarputilým schraňováním“ starých knih ... Nevím, zda je možno jeho nejasnou